

KS. MARIUSZ KUCIŃSKI ^{a,®}

 0000-0003-4445-2511

^a Akademia Kujawsko-Pomorska; Instytut Kultury, Socjologii i Komunikacji,
ul. Toruńska 55-57, 85-023 Bydgoszcz

[®] ksMK2012@GMail.Com

***COR AD COR LOQUITUR* – „SERCE MÓWI DO SERCA” Znaczenie motta kard. J.H. Newmana w perspektywie nauczania papieża Benedykta XVI**

Słowa kluczowe: J.H. Newman, Benedykt XVI, ruch oksfordzki, chrześcijaństwo, serce, herb kardynalski, wiara, dialog, relatywizm.

Abstrakt: Tytuł niniejszego artykułu odnosi się do motta, jakie ks. John Henry Newman obrał sobie przy otrzymaniu godności kardynalskiej: *Cor ad cor loquitur* – są to słowa św. Franciszka Salezego. Ze strony papieża Leona XIII był to znak ogromnego zaufania i dowartościowania konwertyty. Akt ten rozpoczął nowy rozdział w katolickim życiu Newmana, znacznie ułatwiając mu prowadzenie dotychczasowej działalności duszpasterskiej, naukowej i wydawniczej. Był jak pieczęć wiarygodności rozwiewająca wszelkie wahania co do szczerości jego konwersji oraz prawowitości jego nauczania. Głównym przedmiotem rozważań autora jest analiza znaczenia tego zawołania kardynalskiego w życiu i działalności Kardynała z Birmingham. Artykuł poddaje analizie herb kardynalski, w którym J.H. Newman umieścił trzy serca oraz odnosi się do nauczania papieża Benedykta XVI na temat kard. J.H. Newmana. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie

KS. MARIUSZ KUCIŃSKI (1964–); 1989, kapłan archidiecezji gnieźnieńskiej; 1988, mgr: teologia (PWT, Poznań); 2001, dr nauk społecznych (PUG, Rzym, IT); 2019, dr hab. nauk teologicznych (UMK, Toruń); 2015–, prof. (KPSW, Bydgoszcz); Dyrektor (–now) Instytutu Nauk o Kulturze, Socjologii i Komunikacji (AKP, Bydgoszcz); Dyrektor (2012–) Centrum Studiów Ratzingera Fundacji Watykańskiej J. Ratzingera – Benedykta XVI; zainteresowania naukowe: promocja nauczania Benedykta XVI, relacja religii i kultury, teologia komunikacji, duchowość lidera, nowoczesne systemy zarządzania.

znaczenia tej dewizy w ujęciu obu myślicieli oraz wskazanie jej aktualności dla współczesnej teologii i duszpasterstwa.

Sekcje: [Wprowadzenie] > 1. Oxford za czasów Newmana > 2. Z anglikanizmu na katolicyzm > 3. Od kapłaństwa do godności kardynalskiej > 4. Chrześcijaństwo – wspólnota serc > 5. Bóg przemawia do człowieka > 6. *Cor ad cor loquitur*: Człowiek rozmawia z człowiekiem > 7. *Cor ad cor loquitur*: Człowiek rozmawia z Bogiem > 8. *Cor ad cor loquitur*: w Eucharystii > 9. Widzieć oczami serca > 10. Papież Benedykt XVI o kard. J.H. Newmanie > [Zakończenie].

Kardynał John Henry Newman został ogłoszony świętym 13 października 2019 roku, 129 lat po swojej śmierci. Kim był ten żyjący w latach 1801–1890 Anglik? Najbardziej kojarzony jest jako anglikański kapłan i oksfordzki wykładowca (nazywany wręcz Platonem Oxfordu), który mając 44 lata, przeszedł do Kościoła rzymskokatolickiego, ponieważ to w tym właśnie wyznaniu odnalazł pełnię chrześcijaństwa¹. Już w następny dzień po śmierci kard. Johna Henry’ego Newmana „The Times” napisał: „Niezależnie od tego, czy Rzym ogłosi go świętym, czy też tego nie zrobi, zostanie on kanonizowany w myślach ludzi różnych wyznań w Anglii”².

Czy akt ten był zwykłą konsekwencją poszukiwania prawdy, czy wymagał ofiary i odwagi? Co takiego ów kapłan otrzymał w Kościele rzymskokatolickim, a co wniósł do jego teologii? Jeśli mamy oddawać mu cześć jako świętemu, oznacza to, że jego nauka i przykład życia są wprost powiązane ze współczesnymi czasami. Ku jakim refleksjom mogą nas prowadzić, jakie tematy każą przemyśleć i przemodlić?

1. Oxford za czasów Newmana

John Henry Newman urodził się 21 lutego 1801 r. jako najstarszy z sześciorga dzieci londyńskiego bankiera. Wychował się w rodzinie anglikańskiej, która dbała o wykształcenie swoich dzieci. W 1808 r. rozpoczął naukę w londyńskiej Ealing School, a następnie, w wieku 16 lat, podjął studia na Uniwersytecie w Oksfordzie, gdzie później spędził znaczną część swojego życia.

¹ I. Rutkowska, *Kard. John Henry Newman – święty dla naszych czasów. Serce mówi do serca*, <https://TeologiaPolityczna.PL/kard-john-henry-newman-swiety-dla-naszych-czasow-serce-mowi-do-serca-1> [12.12.2024].

² T. Ricci, *Wędrowka prawdziwego człowieka*, <http://www.Slady.PLpl/arttykul.php?art=617> [12.12.2024].

Mając 15 lat przeżył swoiste nawrócenie, któremu towarzyszył przede wszystkim zachwyt nad Pismem Świętym. Głębokie przeżycia duchowe wpłynęły na jego dalsze życie i na decyzję o podjęciu posługi kapłańskiej. W wieku 24 lat, 29 maja 1825 r., został wyświęcony na kapłana i przez około dwóch lat był wikariuszem w parafii św. Klemensa w Oksfordzie. Następnie mianowano go zastępcą St. Mary's Hall, odpowiednika tamtejszego kolegium. W latach 1828–1843 był wikariuszem w kościele uniwersyteckim w Oksfordzie. Zasłynął wtedy jako wspaniały kaznodzieja, który poruszał serca i wolę swoich słuchaczy. Wraz ze swymi przyjaciółmi, m.in. Edwardem Pusey'em i Johnem Keblem, założył w 1833 r. tzw. ruch oksfordzki³, który nawiązywał do nauczania z początków Kościoła i wskazywał na podobieństwa między Kościołem katolickim i Kościołem anglikańskim⁴.

2. Z anglikanizmu na katolicyzm⁵

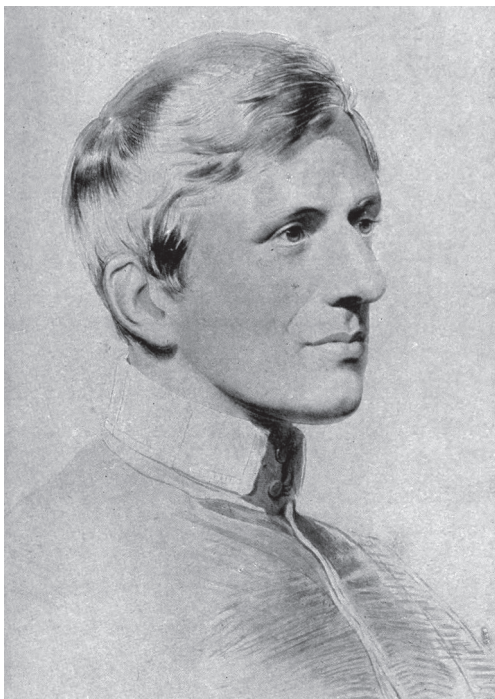
Długoletnie studia pism patrystycznych oraz własne przemyślenia doprowadziły go do przekonania, że Kościół rzymskokatolicki kontynuuje dzieło apostołów, będąc pod zwierzchnictwem papieża jako następcy św. Piotra. W dniu 9 października 1845 r. złożył wyznanie wiary i został przyjęty do Kościoła katolickiego przez bł. Dominika Barbieri, pasjonistę.

Była to decyzja bardzo odważna, ponieważ tym samym Newman przestał być kapłanem anglikańskim i musiał opuścić Oriel College. Jego decyzja spotkała się z niezrozumieniem nawet ze strony najbliższych przyjaciół z ruchu oksfordzkiego. W 1846 r. udał się do Rzymu i tam w dniu 5 czerwca 1847 r. przyjął święcenia kapłańskie w Kościele katolickim. W Rzymie poznał oratorianów (stowarzyszenie księży diecezjalnych żyją-

³ P. Musiewicz, *Ruch oksfordzki (1833–1845). Historia ruchu oksfordzkiego na tle nowożytnych relacji Państwo-Kościół w Anglii*, Kraków 2015. Członkowie ruchu oksfordzkiego sięgnęli po myśl starożytną i średniowieczną ojców Kościoła oraz zasady odczytywane z Objawienia w celu domagania się zmian w relacjach pomiędzy państwem i Kościołem. Za początek ruchu oksfordzkiego uznaje się prowadzoną od 1833 roku działalność J.H. Newmana, który dawał wyraz swoim poglądom w niedzielnych kazaniach w uniwersyteckim kościele Najświętszej Marii Panny oraz w publikacjach zatytułowanych *Tracts for the Times (Traktaty na nasze czasy)*, które były rozpowszechniane w formie broszur. Rok 1845 uznaje się za kończący działalność ruchu – wraz z wycofaniem się grupy uczestników na czele z przywódcą, Johnem Henrym Newmanem; rok 1845 to także data konwersji Newmana na katolicyzm.

⁴ John Henry Newman, https://en.Wikipedia.Org/wiki/John_Henry_Newman [12.12.2024].

⁵ Tamże.

Cardinal Newman, 1844

Źródło:

<https://archive.org/details/newmanfran00barruoft/page/48/mode/2up?view=theater> [12.12.2024]

cych we wspólnocie) i w 1848 r. założył pierwszy dom oratoriański w Anglii. Sam też wstąpił do tego stowarzyszenia.

Na prośbę biskupów irlandzkich zorganizował uniwersytet w Dublinie, którego był rektorem w latach 1854–1858. Po powrocie do Anglii założył szkołę Oratorium, która kształciła młodzież męską. Zajął się pracą wydawniczą, która budziła emocje tak wśród wielu anglikanów, dla których był swoistym wyrzutem sumienia, jak i wśród katolików, którzy nie bardzo chcieli ufać byłemu anglikańskiemu księdzu. Taki stan trwał przez ok. 20 lat. Dodatkowym cierpieniem był fakt, że jego brat Francis wyznawał deizm odrzucający możliwość ingerencji Boga w życie człowie-

ka i świat materialny. Drugi zaś brat, Charles Roberts, określał siebie jako ateistę⁶.

3. Od kapłaństwa do godności kardynalskiej

W 1879 r., ku zaskoczeniu wielu, papież Leon XIII mianował ks. Newmana kardynałem. Było to wydarzenie bezprecedensowe. Historia nie zna wielu przypadków, aby zwykły ksiądz, który nie był nawet kanonikiem, został wyniesiony do godności kardynalskiej. To świadczyło o zaufaniu, jakim darzył go papież. Nowy kardynał przyjął za swe motto słowa św. Franciszka Salezego: *Cor ad cor loquitur* – „serce mówi do serca”.

Kardynał John Henry Newman kontynuował pracę naukową i wydawniczą już w bardziej sprzyjającej atmosferze aż do końca swego życia. Zmarł w 1890 r., w wieku 89 lat. Jego życie było podzielone na niemal

⁶ Tamże.

dwie równe części – 44 lata był w Kościele anglikańskim i 44 w Kościele katolickim. Niektórzy mówią, że kard. Newman napisał w swoim życiu tyle, że w podeszłym wieku jego ręka czasami odmawiała mu posłuszeństwa. Jego dzieła są czytane przez kolejne pokolenia i kształtują duchowość wielu chrześcijan na całym świecie. Czytał go również kleryk Joseph Ratzinger, późniejszy papież Benedykt XVI⁷.

4. Chrześcijaństwo – wspólnota serc⁸

Tytuł niniejszego artykułu odnosi się do motta, jakie ks. John Henry Newman obrał sobie przy otrzymaniu godności kardynalskiej: *Cor ad cor loquitur* – są to słowa św. Franciszka Salezego. Treść jego kardynalskiego herbu wypełniają trzy serca. Było to w roku 1879 i było wydarzeniem niezwykłej wagi, wręcz bezprecedensowym. Nie zdarza się bowiem często, aby zwykły kapłan, który nawet nie jest kanonikiem, dostał takiej godności. Ze strony papieża Leona XIII był to znak ogromnego zaufania i dowartościowania konwertyty. Akt ten rozpoczął nowy rozdział w katolickim życiu Newmana, znacznie ułatwiając mu prowadzenie dotychczasowej działalności duszpasterskiej, naukowej i wydawniczej. Był jak pieczęć wiarygodności rozwiewająca wszelkie wahania co do szczerości jego konwersji oraz prawowitości jego nauczania. Trzeba bowiem wspomnieć, iż przez 20 lat po przejściu na katolicyzm Newman spotykał się z aktami wrogości i nieufności zarówno ze strony anglikanów, jak i katolików. Dla tych pierwszych był zdrajcą, dla drugich nowicjuszem, którego należy sprawdzać. Odsunęli się od niego nawet przyjaciele z założonego wspólnie ruchu oksfordzkiego. A trzeba dodać, iż sam ruch miał na celu między innymi unię obu wyznań – nawiązując do nauczania z początków Kościoła, jego członkowie szukali podobieństw i wspólnych źródeł między Kościołem anglikańskim a katolickim. Ruch miał służyć odnowie anglikanizmu, oczyszczeniu go ze zbytniego liberalizmu i wpływów protestanckich oraz przywróceniu myśli doktrynalnej. *Quantum vis ore dixerimus, sane cor Corti loquitur, lingua non nisi aures pulsant* – „Szczerość serca, a nie obfitość słów, dotyka serc ludzkich, język wprawia w drganie tylko błony bębenkowe”⁹.

⁷ S. Gilley, *Jan Henryk Newman. Wielki apologeta wiary katolickiej*, tłum. A. Bobola, <https://Adonai.PLpl/duchowosc/?id=101> [12.12.2024].

⁸ G. Liberto, *Cor ad cor loquitur*, <https://CorAdCorBlog.Wordpress.Com/2017/10/13/cor-ad-cor-loquitur> [12.12.2024].

⁹ Tamże.

Kardynał J.H. Newman

Źródło: E. Deane, *John Henry Newman*,
<https://Commons.WikiMedia.Org/w/index.php?curid=5021997> [12.12.2024]

Kiedy John Henry Newman został mianowany kardynałem w 1879 roku, nie zaprojektował własnego herbu, ale zaadaptował herb z XVII wieku, który odziedziczył po ojcu. Nie sformułował swojego motta, ale zmienił zdanie z XVII wieku – *cor cordi loquitur* – które wydało mu się tak znajome, że założył, iż zaczerpnął je z Biblii lub *O naśladowaniu Chrystusa*¹⁰. Zapamiętał ją z listu Franciszka Salezego, z którego zacytował je w 1855 r. w publicznym liście na temat kaznodziejstwa uniwersyteckiego¹¹. Wydaje się, że Newman nigdy nie wyjaśnił znaczenia swojego motta, *cor ad cor loquitur*, ale jest oczywiste, że dewiza i herb uzupełniają się wzajemnie, tworząc jedną ilustrację fundamentalnej zasady

wiary chrześcijańskiej, która głęboko ukształtowała sposób życia Newmana, jego myśl teologiczną i wysiłki duszpasterskie.

5. Bóg przemawia do człowieka¹²

Na herbie kardynała Newmana znajdują się trzy czerwone serca na złotym tle, dwa górne oddzielone od dolnego szeroką, czerwoną poziomą zygzakowatą linią, skierowaną trzy razy w górę do dwóch serc powyżej i dwa razy w dół do jednego umieszczonego poniżej. W świetle wiary

¹⁰ *The Letters and Diaries of John Henry Newman*, t. 29, red. C.S. Desain [i in.], Oxford 1976, s. 108.

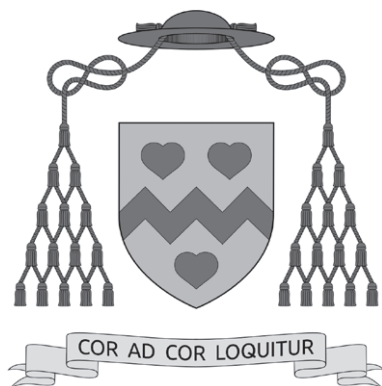
¹¹ Ten publiczny list do biskupa Moriarty'ego („Catholic University Gazette”, 8 V 1855) został poprawiony i przedrukowany w J.H. Newman, *The Idea of a University*, wydanie jednolite, s. 410. Tam, gdzie to możliwe, cytaty są podawane w jednolitym wydaniu, ponieważ większość tomów była często przedrukowywana.

¹² Liberto, *Cor ad cor loquitur*.

w Boga w Trójcy Jedyne go trzy serca mogą być rozumiane jako odniesienie do Trzech Osób Boga w Trójcy Jedyne go, złote tło tarczy jako odnoszące się do chwały i tajemnicy Trójcy Święte j. Bóg, który „żyje w światłości nieprzesiāknięte j” (1Tm 6, 16), objawił się swoim stworzeniom, jak głosi Newman, przez Boga Syna „z zewnątrz” i przez „Boga Ducha Święte go, przez wewnętrzne rozmowy”¹³.

Syn Boży jest nazwany Słowem, przypomina Newman swoim wiernym, ponieważ „pośredniczy między Ojcem a wszystkimi stworzeniami, powołując je do istnienia, kształtując je”¹⁴ i znowu:

gdy „głosi swoją (Ojca) chwałę w całej stworzone j naturze”¹⁵. Słowo daje nam chwałę Ojca, abyśmy odczytywali Jego dzieła dobroci, świętości i mądrości. Kiedy człowiek odwrócił się od Boga i odpadł od Jego łaski, Słowo Boże, Jego Syn, „odrębne od Niego, będąc z Nim w tajemniczy sposób jedno [...] uniżył się, aby wziąć na siebie tę upadłą naturę, którą pierwotnie stworzył na swój obraz”. Ta sama miłość, podkreśla Newman, „która objawiła się w naszym pierwotnym stworzeniu, nie zadowalała się nieudanym dziełem, ale sprowadziła Go z powrotem z łona Ojca, aby pełnić Jego wolę i naprawić zło, które grzech spowodował”¹⁶. Mając to na uwadze, serce pod trzykrotnie złożoną poziomą linią może być rozumiane jako reprezentujące Boga, który stał się człowiekiem. Kiedy Syn Boży stał się Synem Człowieczym, śmiertelnym, ale nie grzesznikiem, On w swojej osobie był początkiem nowego stworzenia Bożego. „Chrystus przyszedł, aby stworzyć nowy świat” – mówi Newman, odwołując się do Ewangelii św. Jana, i znowu: „Przyszedł na świat, aby go odrodzić w sobie, aby rozpocząć na nowo, aby być początkiem stworzenia Bożego, aby zebrać się w jedno i zjednoczyć wszystko w sobie”¹⁷.

Herb kardynalski J.H. Newmana
Źródło: https://en.Wikipedia.Org/wiki/John_Henry_Newman#/media/File:Coat_of_arms_of_John_Henry_Newman.svg [13.12.2024]

¹³ J.H. Newman, *Parochial and Plain Sermons*, vol. 2, London – New York – Bombay – Calcuta 1908, s. 217.

¹⁴ Tamże, s. 30.

¹⁵ Tamże s. 217.

¹⁶ Tamże s. 30.

¹⁷ J.H. Newman, *Kazania*, Kęty 2017, s. 61.

Duch Święty, wyjaśnia Newman, „zawsze był tajemną Obecnością Boga w Stworzeniu”¹⁸. W nowym stworzeniu, podobnie jak w pierwszym, Jego obecność jest duchowa, jest objawieniem wewnętrznym. W tym świetle możemy interpretować dwa serca nad trzykrotnie zagiętą linią w herbie Newmana jako symbolizujące Ojca i Ducha. Ojciec pozostaje w ukryciu, ale objawia się Synowi w Jego życiu i nauczaniu, męce, śmierci i zmartwychwstaniu. Duch Święty pozostaje niewidzialny, ale objawia Ojca, będąc „jakby Duszą uniwersalnej natury, Siłą człowieka i zwierzęcia” i jest „głosem Prawdy w sercach wszystkich istot rozumnych”. Od czasu przymierza Boga z narodem wybranym jest On „Przewodnikiem wiary, świadkiem przeciwko grzechowi, wewnętrznym światłem patriarchów i proroków”. Kiedy Chrystus powrócił do Ojca i wraz z Nim zesłał nam Ducha Świętego, to Duch przemienił uczniów Chrystusa w członków Kościoła, w którym pozostaje On obecny jako jego „Pan i Władca”. Aż do końca czasów uobecnienia Chrystusa w Kościele i jest On „łaską mieszkającą w duszy chrześcijańskiej”¹⁹.

Trójca Święta jest rzeczywiście osobowym Bogiem, a nie demiurgiem, który stworzył świat, a następnie się z niego wycofał, a nie bezosobową siłą czy energią. W Jezusie Chrystusie nigdy nie przestaje komunikować się osobiście, *cor ad cor*, z ludzkością, aż do końca czasów. A Bóg wkracza w nasze osobiste życie. Newman jest przekonany, że „przez całe nasze życie Chrystus nas wzywa [...]. On powołał nas najpierw w chrzcie; ale także potem; bez względu na to, czy jesteśmy posłuszni Jego głosowi, czy nie, On łaskawie wzywa nas do tego. Jeśli odpadniemy od łaski chrzcielnej, On wzy-

¹⁸ Tenże, *Parochial and Plain Sermons*, vol. 2, s. 218; John Henry Newman był znanym kaznodzieją, który pozostawił po sobie znaczącą liczbę kazań, w większości nieprzełożonych jeszcze na język polski. *Parochial and Plain Sermons* (*Kazania parafialne*) to zbiór 191 kazań wydanych w ośmiu tomach w latach 1834–1843. Stanowią one wybór spośród około 600 kazań, które zostały wygłoszone przez Newmana głównie podczas cotygodniowych anglikańskich nabożeństw w kościele Najświętszej Maryi Panny w Oksfordzie. Newman pełnił tam funkcję proboszcza w latach 1828–1843. Słuchaczami jego kazań byli zatem przede wszystkim reprezentanci oksfordzkiego środowiska akademickiego, studenci oraz nauczyciele akademicki i ich rodziny, na których Newman wywierał w ten sposób ogromny wpływ. *Kazania parafialne* stanowią w opinii krytyków arcydzieło literatury religijnej, wybitny przykład „literatury ustnej” (ang. *oral literature*), tworzonej w taki sposób, by tekst pisany odczytywać potem z ambony. Ponadto, bywają określane jako „kompedium doktryny chrześcijańskiej”, odznaczające się poszukiwaniem realizmu życia chrześcijańskiego. Co ciekawe, te właśnie kazania Newmana są uważane za źródło odnowy duchowej Kościoła anglikańskiego, a po jego nawróceniu, także Kościoła katolickiego w Anglii.

¹⁹ Tamże.

wa nas do pokuty; jeśli staramy się wypełnić nasze powołanie, On powołuje nas z łaski do łaski i ze świętości do świętości, póki życie jest nam dane”²⁰.

6. *Cor ad cor loquitur*: Człowiek rozmawia z człowiekiem

Ten, kto współdziała z łaską Bożą w Duchu Świętym, zostaje odnowiony i uczestniczy w życiu Bożym dzięki oddaniu się Chrystusowi. W tym świetle trzy serca na herbie Newmana nabierają nowego znaczenia: serce poniżej linii podziału może być rozumiane jako reprezentujące nowego człowieka, dwa serca na polu powyżej odnoszą się do Chrystusa i Ducha. Prowadzą chrześcijanina do komunii z Ojcem. Złota tarcza w kształcie serca, Jego chwała, mówi o Nim jako o początku i fundamencie wszystkiego. Interpretacja ta zawiera w sobie co najmniej dwa niebezpieczeństwa: Syn i Duch Święty mogą być uważani za niższych od Ojca (dwa małe serca w porównaniu z dużym), chrześcijanin (trzecie czerwone serce) może być uważany za większego niż jest w rzeczywistości. Tych niebezpieczeństw można uniknąć, gdy widzimy jako nowe stworzenie Kościół święty. Linia podziału między polem dolnym i górnym staje się wówczas spoiwem między nimi: Kościół jest nowym stworzeniem w Chrystusie, nierozzerwalnie związanym z Nim, Głową, jako Jego Ciałem; Duch Święty jest Jej duszą. Kościół jest komunią chrześcijan, którzy są „jednym sercem i jedną duszą” (Dz 4, 32), posługując się nowym językiem, natchnionym Słowem Bożym: *cor ad cor*.

Kościół jest powołany do kontynuowania dzieła Chrystusa na ziemi, prowadząc do komunii z Bogiem w Trójcy Jedynym. Nigdy nie zabraknie sprzeciwu ze strony świata, ze strony serca upadłego człowieka. „Ogólny temperament ludzkości, ujmujący człowieka indywidualnie, jest taki, jaki był zawsze, niespokojny i niezadowolony lub zmysłowy i niewierzący”²¹. Lecz pomimo odrzucenia orędzia Chrystusa przez ducha świata, Kościół nadal się rozwija; zwłaszcza dzięki osobistemu wpływowi tych, którzy prowadzą zaangażowane życie chrześcijańskie. Młody oksfordzki kapłan poświęcił swoje piąte kazanie na Uniwersytecie Oksfordzkim właśnie temu tematowi: osobisty wpływ, środki propagowania prawdy.

Twierdzi w tym kazaniu, że nikogo nie można pozyskać dla Jezusa Chrystusa i Jego Kościoła jedynie za pomocą argumentów. Wiarygodni świadkowie są ważniejsi niż słowa. Prawda Ewangelii „została podtrzyma-

²⁰ Newman, *Parochial and Plain Sermons*, vol. 8, s. 23.

²¹ Tenże, *Fifteen Sermons Preached Before the University of Oxford Between A.D. 1826 and 1843*, Notre Dame 1998, s. 40 (Kazanie III).

na w świecie nie jako system, nie przez książki, nie przez argumenty, nie przez władzę doczesną, ale przez osobisty wpływ tych ludzi [...], którzy są zarazem jej nauczycielami i wzorami”²². Newman zachęca swoich bliźnich do rozważania prawdy objawionej, ale jednocześnie podkreśla, że „osoba, która żyje tą prawdą w swoim codziennym życiu, wywiera jeszcze większy wpływ. Chociaż jest nieznany światu, to jednak w zasięgu tych, którzy go widzą, stanie się przedmiotem uczuć innego rodzaju niż te, które wzbudza zwykła doskonałość intelektualna. Osoby powszechnie znane i poważane stają się małe, gdy się do nich zbliżają; ale atrakcyjność, wywierana przez nieświadomą świętość, jest natury naglącej i nieodpartej; przekonuje słabych, bojaźliwych, chwiejnych i dociekliwych [...]”²³. Wiernych, którzy poważnie dążą do świętości, jest na ogół niewiele, ale „wystarczają oni, aby kontynuować bezszelestne dzieło Boga”²⁴. Przez swoje życie, wierność i miłość do Jezusa Chrystusa są najlepszymi i najbardziej wiarygodnymi świadkami, przez których Boża prawda jest przekazywana przyszłym pokoleniom. Newman mówi o świętości apostołów, którzy oświeceni przez Chrystusa, przekazywali swoje światło innym, a następnie oni przekazywali je światu²⁵. Żarliwi chrześcijanie, święci, stają się nosicielami światła w świecie ciemności i mroku. Oświeceni światłem Chrystusa, wywierają wpływ na innych, rozpalając ogień Chrystusa w ich sercach. „Niewielka grupa ludzi wysoko uzdolnionych ludzi będzie ratować świat przez stulecia”²⁶.

Internet jak i inne nowoczesne środki komunikacji otworzyły wiele nowych kanałów, dzięki którym ludzie mogą nawiązywać ze sobą kontakt, a także dzielić się swoją wiarą. Ale jednocześnie ludzkość staje się coraz mniej zdolna do prawdziwej miłości i miłosierdzia. Anonimowość wzrasta, a wraz z nią rośnie pragnienie prawdziwie osobistego kontaktu i prawdziwej przyjaźni. Ludzie chcą, aby zwracano się do nich osobiście i jako osoby. Znaki naszych czasów uwidaczniają aktualność przesłania dewizy Newmana.

7. *Cor ad cor loquitur*: Człowiek rozmawia z Bogiem

W swoim drugim kazaniu na Uniwersytecie Oksfordzkim Newman opisuje różne cele filozofa przyrody i chrześcijanina. „Filozof dąży do

²² Tamże, *Kazanie V*, s. 91–91.

²³ Tamże, s. 94n.

²⁴ Tamże s. 96.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże s. 97.

boskiej zasady; chrześcijanin do relacji z Boskim Pośrednikiem”²⁷. W mocy łaski chrześcijanie dążą ostatecznie do coraz głębszej komunii z Bogiem osobowym. Być chrześcijaninem oznacza być przybranym jako osoba przez Boga Ojca w Chrystusie, Jego Synu, przez Osobę Ducha Świętego. Nie kwestionując w ten sposób aktualności pośredniczącego charakteru Kościoła ani znaczenia wzorów i orędowników wiary, Newman często podkreślał fundamentalne znaczenie relacji między Bogiem a człowiekiem jako relacji między osobami, *cor ad cor*.

W swojej *Apologii pro vita sua*²⁸ Newman pisze, że w czasie „pierwszego nawrócenia”, gdy miał piętnaście lat, odnalazł pokój w myśli o dwóch i tylko dwóch absolutnych i świetlistych bytach oczywistych, sobie i Stwórcy. Dla Newmana w jego drodze do Kościoła katolickiego niezwykle ważne było uznanie, że nie pozwala on żadnemu obrazowi, materialnemu lub niematerialnemu, żadnemu symbolowi dogmatycznemu, żadnemu obrzędowi, żadnemu sakramentowi, żadnemu świętemu, nawet samej Najświętszej Dziewicy, aby stanąć między duszą a jej Stwórcą. Realizuje się twarzą w twarz, *solus cum solo*, we wszystkich sprawach między człowiekiem a jego Bogiem. Tylko On stwarza; tylko On odkupił; przed Jego straszhliwymi oczami idziemy w śmierci; w Jego widzeniu jest nasza wieczna szczęśliwość.

Raz ujrzymy Boga takim, jakim jest, ale tak długo, jak żyjemy tu na ziemi, nasza osobista relacja z Nim jest przede wszystkim naszą wiarą w Jego objawienie. Dla Newmana „szczególna godność i wpływ wiary w Dyspensacji Ewangelii, zarówno w odniesieniu do naszego duchowego, jak i moralnego stanu jest widoczny w Piśmie Świętym, gdzie wiara jest postrzegana jako «wybrane narzędzie łączące niebo i ziemię»”.

Osobowa komunია człowieka z Bogiem musi być zakotwiczona w Jego prawdziwej i szczerej miłości do Niego. Zastanawiając się nad pytaniem, które Chrystus skierował do św. Piotra: „Czy miłujesz Mnie więcej aniżeli ci?” (J 21,15), Newman pisze: „Dlaczego miałbym Cię nie kochać wiele, jakże mógłbym nie kochać Cię bardzo, którego tak bardzo przyprowadziłeś do siebie, którego tak cudownie wybrałeś ze świata, aby był Twoim szczególnym sługą i synem? Czyż nie mam powodu, by kochać Cię bardziej niż innych, chociaż wszyscy powinni Cię kochać? Nie wiem, co uczyniłeś dla innych osobiście, chociaż umarłeś za wszystkich, ale wiem,

²⁷ Tamże, *Kazanie II*.

²⁸ J.H. Newman, *Apologia pro vita sua*, Warszawa 2009.

co uczyniłeś specjalnie dla mnie. Uczyniłeś dla mnie, o miłości moja, to, co powinno sprawić, że będę Cię miłował ze wszystkich moich sił”²⁹.

8. *Cor ad cor loquitur*: w Eucharystii

Osobowa struktura chrześcijaństwa znajduje swój wyraz we Mszy św. W jej tajemnicy Bóg nie przestaje do nas przemawiać *cor ad cor*. Gdy przyjmujemy Pana w Komunii św., możemy w szczególny sposób komunikować się z Nim *cor ad cor*. Przyjmując Ciało Chrystusa, stajemy się Ciałem Chrystusa. W ten sposób możemy przekazywać Dobrą Nowinę *cor ad cor*.

W Eucharystii Najświętsze Serce Jezusa pozostaje obecne w Kościele i przyciąga do siebie serca ludzi. Dlatego Newman modli się: „O Najświętsze, najukochańsze Serce Jezusa, Ty jesteś ukryte w Najświętszej Eucharystii i wciąż bijesz dla nas. A teraz, jak wtedy mówisz: *Desidero desideravi* – «Z pragnieniem pragnąłem»”. „Wielbię Cię więc z całą moją najlepszą miłością i bojaźnią [...]. O Boże mój, kiedy zniżasz się do tego, abym Cię przyjął, jadł i pił, i na chwilę zamieszkał we mnie, o spraw, by moje serce było wraz z Twoim Sercem. Oczyść ją ze wszystkiego, co ziemskie, ze wszystkiego, co pyszne i zmysłowe, ze wszystkiego, co twarde i okrutne, z wszelkiej przewrotności, z wszelkiego nieporządku, z wszelkiej martwoty. Napęlnij go więc Tobą, aby ani wydarzenia dnia, ani okoliczności czasu nie miały mocy go wzburzyć, ale aby w Twojej miłości i bojaźni Twojej zaznał pokoju”³⁰.

9. Widzieć oczami serca

Newman stara się patrzeć na obecne i przyszłe życie tak, jak widzi je Bóg: oczami serca. Jego ostatecznym celem jest: zobaczyć Króla... w swojej okazałości. Dlatego jego przenikliwe i prorocze spojrzenie stara się usunąć z życia chrześcijanina pustą i hiperkrytyczną paplaninę, wyznawanie próżnej wiary, wspaniałą refleksję nad doktryną wiary, przejaw próżności, która krytykuje, nie budując i która pragnie przewyższać innych, niszcząc. W anglikańskim Kazaniu XV stwierdza: „Ci, którzy czynią siebie wielkim przedmiotem swojej kontemplacji, zamiast własnego Stwórcy, w naturalny sposób wywyższają się. To właśnie to bałwochwalstwo niszczy wszelkie relacje *cor ad cor*, zarówno międzyludzkie, jak i kościelne oraz wspólnotowe”³¹.

²⁹ Tenże, *Meditations and Devotions*, red. W.P. Neville, London – New York – Bombay – Calcuta 1907, <https://www.newmanreader.org/works/meditations/index.html> [15.12.2024].

³⁰ Tamże.

³¹ Liberto, *Cor ad cor loquitur*.

„Serce mówi do serca” – słowa papieża Benedykta XVI wypowiedziane w czasie homilii Mszy św. beatyfikacyjnej: „Motto kard. Newmana *Cor ad cor loquitur* – «serce mówi do serca» – pozwala nam zagłębić się w jego sposób rozumienia życia chrześcijańskiego jako powołania do świętości, odczuwanego jako głębokie pragnienie ludzkiego serca, by osiągnąć jedność duchową z sercem Boga”. Kardynał Newman przypomina nam, że wierność w modlitwie stopniowo przemienia nas w obraz Boga. Jak powiedział w jednym ze swych licznych wspaniałych kazań: «praktyka modlitwy, nawyk zwracania się do Boga i do niewidzialnego świata o każdej porze, w każdym miejscu i w każdej trudnej sytuacji; modlitwa – powtarzam – powoduje coś, co można by nazwać naturalnym efektem w postaci uwznioślenia i uszlachetnienia duszy. Człowiek nie jest już tym, kim był kiedyś; stopniowo [...] przyswoił nowe idee i został napełniony nowymi prawdami» (*Parochial and Plain Sermons*, IV, 230–231)³².

10. Papież Benedykt XVI o kard. J.H. Newmanie

Papież Benedykt XVI wielokrotnie wypowiadał się na temat kard. Newmana, którego myśl miała znaczący wpływ na teologię i duchowość Kościoła katolickiego. Benedykt XVI nie tylko cenił Newmana za jego intelektualną głębię, ale także jego duchowe świadectwo i aktualność. W interpretacji Benedykta XVI Newmanowskie *Cor ad cor loquitur* staje się kluczem do zrozumienia nie tylko samego Newmana, ale także do pojęcia wiary chrześcijańskiej jako spotkania osobowego, wydarzenia, które przemawia do serc, a nie jedynie do rozumu.

W pismach Newmana, zwłaszcza w *Apologii pro vita sua* i w *Letter to the Duke of Norfolk*, widoczna jest spójność między teologią a duchowością. Wiara to dla niego akt rozumu, ale przede wszystkim odpowiedź osoby na Boże wezwanie. Sumienie, które uważa za „głos Boga” w duszy człowieka, jest przestrzenią, w której Bóg przemawia do serca i domaga się odpowiedzi w wolności i miłości.

Ian Ker, jeden z wybitniejszych biografów Newmana, podkreśla, że dla angielskiego kardynała wiara nie jest tylko przekonaniem, ale przyłgnięciem całej osoby do Boga, spotkaniem egzystencjalnym³³. Benedykt XVI

³² Benedykt XVI, Homilia podczas Mszy św. beatyfikacyjnej Johna H. Newmana *Kard. Newman służył Bogu swoim wybitnym intelektem oraz piórem*, 19 IX 2010, Cofton Park – Birmingham, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/gb-beatyfikacja_18092010.html [15.12.2024].

³³ I. Ker, *John Henry Newman: A Biography*, Oxford 1988, s. 227.

odwołując się do Newmana, wielokrotnie powtarza, że chrześcijaństwo jest spotkaniem z Osobą Jezusa Chrystusa, nie zaś aktem przyjęcia ideologii. We *Wprowadzeniu w chrześcijaństwo* pisze, że wiara to wydarzenie, które nadaje życiu nowy horyzont³⁴. Podczas beatyfikacji Newmana w Birmingham w 2010 roku papież wyraził przekonanie, że „jego dewiza *Cor ad cor loquitur* daje nam klucz do zrozumienia jego życia i nauczania”³⁵.

Benedykt XVI widział w Newmanie proroka epoki relatywizmu. To, co Newman nazywa dialogiem serc, papież odczytuje jako alternatywę wobec zimnego racjonalizmu i bezosobowego przekazu wiary. Przekaz chrześcijański musi być osadzony w autentycznym świadectwie, które pochodzi z serca i trafia do serca. W *Liście do księcia Norfolk* Newman pisał, że sumienie jest „pierwotnym wikariuszem Chrystusa”. Dla Benedykta XVI sumienie nie jest autonomicznym sądem moralnym, lecz przestrzenią słuchania prawdy. W przemówieniu w Bundestagu w 2011 roku papież powiedział, że „sumienie jest zdolnością do prawdy”³⁶.

Takie rozumienie sumienia w kontekście *Cor ad cor loquitur* pozwala widzieć je jako miejsce, w którym Bóg wchodzi w dialog z człowiekiem, nie zewnętrznie, lecz wewnętrznie. To przestrzeń dialogu serc: Boga, który woła, i człowieka, który odpowiada.

* * *

Dewiza *Cor ad cor loquitur* staje się punktem spotkania duchowości Newmana i Benedykta XVI. Obaj postrzegają wiarę jako osobowe spotkanie, które angażuje całą osobę i prowadzi do wewnętrznej przemiany. W obliczu współczesnych wyzwań kulturowych hasło to ukazuje się jako głęboko aktualne: przypomina, że tylko wtedy, gdy serce przemawia do serca, Ewangelia może być autentycznie przyjęta i przekazana. Zarówno Newman jak i Benedykt XVI są przekonani, że autentyczne przekazywanie wiary nie dokonuje się poprzez strategie komunikacyjne, lecz poprzez życie, modlitwy, empatię i świadectwo. Dla współczesnej teologii i duszpasterstwa dewiza ta ma wymiar profetyczny: w obliczu kryzysu autorytetu i zaufania Kościół musi odzyskać zdolność komunikacji z serca do serca, prowadzonej w prawdzie i miłości.

³⁴ J. Ratzinger, *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, Kraków 2006, s. 47.

³⁵ Benedykt XVI, Homilia podczas Mszy św. beatyfikacyjnej Johna H. Newmana.

³⁶ Tenże, Przemówienie do Kurii Rzymskiej *Musimy trwać w wierze i czynić dobro*, 20 XII 2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/kuria-rzym_20122010.html [15.12.2024].

Kończąc to rozważanie, chciałoby się przytoczyć słowa zapisane w *Zapiskach więziennych* kard. Stanisława Wyszyńskiego pod datą 1 czerwca 1954 r.: „Największa nieznana człowieka: serce. Tak wspaniałe, że Bóg o nie zabiega. Tak potężne, że może oprzeć się miłości Wszechmocnego. Tak mdłe, że chwyta je w sieci niejedna słabość. Tak szalone, że może zburzyć wszystko szczęście i wszelki ład. Tak wierne, że nie zdoła go zrazić nawet przewrotna niewierność. Tak naiwne, że idzie na lep każdej słodczy. Tak pojemne, że pomieści w sobie wszystkie sprzeczności. I to – niemal – w każdym człowieku, i to – niemal w jednym drgnieniu oka [...]. Ale człowiek stokroć wspanialszy, bo zdoła nim rządzić. A Bóg? On jeden zna drogi do najbardziej tajemniczego serca. I dlatego na krzyżu człowiek otworzył Serce Boga, aby poznać Jego «zamysły» – *cogitationes*”³⁷.

COR AD COR LOQUITUR –THE HEART SPEAKS TO HEART

The meaning of Cardinal's motto J.H. Newman from the perspective of the teaching of Pope Benedict XVI

Keywords: J.H. Newman, Benedict XVI, Oxford Movement, Christianity, heart, cardinal's coat of arm, faith, dialogue, relativism.

Abstract: The title of this article refers to the motto that Father John Henry Newman chose when he receiving the cardinal dignity: *Cor ad cor loquitur* – these are the words of Saint. Francis de Sales. On the part of Pope Leo XIII, it was a sign of great trust and appreciation of the convert. This act began a new chapter in Newman's Catholic life, making it much easier for him to conduct his pastoral, scientific and publishing activities. He was like a seal of credibility dispelling any doubts about the sincerity of his conversion and the legitimacy of his teaching. The main subject of the author's considerations is the analysis of the significance of this cardinal's invocation in the life and activities of the Cardinal of Birmingham. The article also analyzes the cardinal's coat of arms, in which J.H. Newman placed three hearts and refers to the teaching of Pope Benedict XVI on Cardinal J.H. Newman. The aim of the article is to show the significance of this motto in terms of both issues and to indicate its relevance for contemporary theology and pastoral care.

Sections: [Introduction] > 1. Oxford during Newman's time > 2. From Anglicanism to Catholicism > 3. From priesthood to cardinal dignity > 4. Christianity – a community of hearts > 5. God speaks to man > 6. *Cor*

³⁷ S. Wyszyński, *Zapiski więzienne*, Paris 1982, s. 75, <https://epage.pub/doc/wyszyski-sf-zapiski-wiezienne-w21jlm8n7p> [16.12.2024].

ad cor loquitur: Man talks to man > 7. *Cor ad cor loquitur*: Man talks to God > 8. *Cor ad cor loquitur*: In the Eucharist > 9. See the eyes of the heart > 10. Pope Benedict XVI about Cardinal J.H. Newman >[Ending].

BIBLIOGRAFIA

- Benedykt XVI, Homilia podczas Mszy św. beatyfikacyjnej Johna H. Newmana *Kard. Newman służył Bogu swoim wybitnym intelektem oraz piórem*, 19 IX 2010, Cofton Park – Birmingham, https://Opoka.Org.PL/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/homilie/gb-beatyfikacja_18092010.html [15.12.2024].
- Benedykt XVI, Przemówienie do Kurii Rzymskiej *Musimy trwać w wierze i czynić dobro*, 20 XII 2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/kuriarzym_20122010.html [15.12.2024].
- Newman J.H.
Apologia pro vita sua, Warszawa 2009
Fifteen Sermons Preached Before the University of Oxford Between A.D. 1826 and 1843, Notre Dame 1998.
Kazania, Kęty 2017.
Meditations and Devotions, red. W.P. Neville, London – New York – Bombay – Calcuta 1907, <https://www.newmanreader.org/works/meditations/index.html> [15.12.2024].
Parochial and Plain Sermons, vol. 2, 8, London – New York – Bombay – Calcuta 1908.
The Letters and Diaries of John Henry Newman, t. 29, red. C.S. Desain [i in.], Oxford 1976.
- Gilley S., *Jan Henryk Newman. Wielki apologeta wiary katolickiej*, tłum. A. Boboła, <https://Adonai.PLpl/duchowosc/?id=101> [12.12.2024].
- John Henry Newman*, https://en.Wikipedia.Org/wiki/John_Henry_Newman [12.12.2024].
- Ker I., *John Henry Newman: A Biography*, Oxford 1988.
- Liberto G., *Cor ad cor loquitur*, <https://CorAdCorBlog.Wordpress.Com/2017/10/13/cor-ad-cor-loquitur> [12.12.2024].
- Musiewicz P., *Ruch oksfordzki (1833–1845). Historia ruchu oksfordzkiego na tle nowożytnych relacji Państwo-Kościół w Anglii*, Kraków 2015.
- Ratzinger J., *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, Kraków 2006.
- Ricci T., *Wędrownia prawdziwego człowieka*, <http://www.Slady.PL/arttykul.php?art=617> [12.12.2024].
- Rutkowska I., *Kard. John Henry Newman – święty dla naszych czasów. Serce mówi do serca*, <https://TeologiaPolityczna.PL/kard-john-henry-newman-swiety-dla-naszycz-czasow-serce-mowi-do-serca-1> [12.12.2024].
- Wyszyński S., *Zapiski więzienne*, Paris 1982, <https://epage.pub/doc/wyszyski-sf-za-piski-wizienne-w21jlm8n7p> [12.12.2024].